

Реакція держав Південного Кавказу на російсько-українську війну

Замікула М.О., к.і.н., старший науковий співробітник відділу зовнішньої політики

Проаналізовано позиції Азербайджану, Вірменії та Грузії щодо широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Визначено чинники, що впливають на цю позицію, охарактеризовано інтереси, якими керуються держави при формуванні національних оцінок щодо російсько-української війни.

Висновки

Незважаючи на різницю в зовнішньополітичному позиціюванні, Азербайджан, Вірменія та Грузія загалом дотримуються нейтральних / обережно-проукраїнських оцінок щодо російсько-української війни.

Офіційна реакція держав Південного Кавказу на збройну агресію Росії проти України зумовлена їхніми національними інтересами і позицією на міжнародній арені, що об'єктивно обмежують можливості оцінювання зовнішньополітичних подій. Азербайджан прагне уникати публічної конфронтації з Російською Федерацією, визнає її вплив у регіоні й розраховує використати його на власну користь. Вірменія залежить від Росії та не має сил для радикального переорієнтування своєї зовнішньої політики. Влада Грузії керується насамперед економічними й внутрішньополітичними інтересами.

Жодна з держав Південного Кавказу не готова до жорсткого протистояння з Російською Федерацією. Варто зважати на їх небажання долучатися до санкцій проти РФ і можливість Росії використати це для обминання санкційних обмежень.

Населення держав регіону переважно дотримується проукраїнської позиції, часто висловлює підтримку Україні активніше, ніж офіційна влада. Це особливо помітно в Грузії, де активні верстви грузинського суспільства не схвалюють стриманий курс правлячої партії «Грузинська мрія».

Позиція держав Південного Кавказу щодо агресії Російської Федерації проти України є важливою з огляду на географічну близькість регіону до зони конфлікту, високий рівень відносин України з південно-кавказькими державами (відносини з Азербайджаном і Грузією визначено в українських нормативних документах як стратегічні¹), вплив РФ на регіон та безпосередню загрозу, яку створює неоімперська російська політика для держав Південного Кавказу.

¹Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

Азербайджан

Офіційна позиція Азербайджану зумовлена характером азербайджано-російських відносин та інтересами, що їх ця держава прагне реалізувати завдяки співпраці з Російською Федерацією. Азербайджанська влада вважає РФ впливовим гравцем на Південному Кавказі. Вона не готова до конфронтації з нею, натомість сподівається дружніми відносинами з РФ посилити свої позиції та домогтися прогресу у звільненні окупованих територій Карабаху.

Тому Азербайджан утримується від критики збройної агресії Росії проти України в публічній сфері. На міжнародних платформах держава також демонструє обережну позицію. Азербайджанський представник був відсутній на голосуваннях резолюцій Генеральної Асамблеї ООН щодо російсько-українського конфлікту, як і останніми роками під час розгляду резолюцій щодо ситуації з дотриманням прав людини в Криму.

З огляду на офіційне позиціонування Азербайджану, він міг би перебрати на себе роль посередника в російсько-українському конфлікті, проте після укладання ним Декларації про союзницьку взаємодію з РФ 22 лютого 2022 р.² це навряд чи можливо. Зроблений крок руйнує сприйняття Азербайджану як нейтральної держави та створює в публічному просторі образ його «проросійськості».

Водночас документ має декларативний характер і не загрожує практичним аспектам українсько-азербайджанської співпраці. Це підтверджується надходженням до України азербайджанської гуманітарної допомоги й готовністю держави постачати в Україну необхідні для економічних і гуманітарних цілей паливні матеріали³.

Чимало азербайджанців пам'ятають позицію України щодо Карабаху. Вони підтримують Україну в російсько-українському конфлікті й солідаризуються із жертвою агресії. В азербайджанській пресі широко представлено проукраїнську оцінку конфлікту. Публікації містять коментарі українських експертів й азербайджанських журналістів, які працюють в Україні. Через це Роскомнагляд заблокував чотири азербайджанські новинні сайти (зокрема, haqqin.az та minval.az)⁴.

Водночас поширення антизахідних настроїв, спричинених позицією США та Європи щодо азербайджано-вірменського конфлікту, створює підґрунтя для просування російської пропаганди в Азербайджані. Вона не впливає на позитивне сприйняття азербайджанським суспільством України, але може сформувати спотворене сприйняття ролі Заходу в російсько-українському конфлікті.

Вірменія

Вірменія перебуває у складній ситуації. З одного боку, вона залежить від Російської Федерації, яка є гарантом вірменської безпеки. Після поразки в 44-денній війні⁵ ця залежність суттєво посилилась і де-факто загрожує вірменському суверенітету. З другого – прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян прагне поглиблювати відносини із Заходом. Йому важливо зберегти для західних партнерів позитивну репутацію, забезпечену революційними подіями 2018 р. Проте на початку 2022 р. Н. Пашинян був змушений ухвалити рішення про введення військового контингенту ОДКБ на територію Казахстану.

Наразі вірменська влада в публічній сфері намагається мінімізувати свої зв'язки з РФ, коли йдеться про російсько-український конфлікт. Водночас вона має небагато простору для дипломатичних маневрів і не має можливості демонстративно виступити проти Росії. Отже, Вірменія намагається дотримуватися максимально нейтральної позиції. Вона утрималася під час голосування Генеральною Асамблеєю ООН за резолюцію про гуманітарні наслідки російської агресії проти України⁶ та не голо-

² Declaration on allied interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation / President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev : Official site. 22 February 2022. URL: <https://president.az/en/articles/view/55498>

³ Зеленский: Азербайджан готов предоставить Украине топливо для посевной. *Haqqin.az*. 2022. 28 марта. URL: <https://haqqin.az/news/240075>

⁴ Растет напряжение между Россией и Азербайджаном. Теперь на уровне медиа. *JAMnews*. 2022. 28 марта. URL: <https://jam-news.net/ru/растет-напряжение-между-россией-и-азе/>

⁵ 44-денна війна (Друга карабаська війна) – масштабне загострення збройного конфлікту між Азербайджаном і Вірменією через Нагірний Карабах.

⁶ Генасамблея ООН 140 голосами ухвалила резолюцію щодо гуманітарної ситуації в Україні. *Ліга*. 2022. 25 берез. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/genassambleya-oon-140-golosami-prinyala-rezolyutsiyu-po-gumanitarnoy-situatsii-v-ukraine>

сувала з питання призупинення членства РФ в Раді ООН з прав людини⁷. Вірменія поки не відправила військовий контингент на підтримку російського вторгнення в Україну, що було б важливим для Російської Федерації з погляду «легітимизації» її дій.

Вірменське суспільство по-різному ставиться до подій в Україні. Прозахідно налаштована частина населення та люди, які розчарувалися в проросійському курсі через відсутність підтримки з боку РФ під час 44-денної війни, солідаризуються з нашою державою. Проте у Вірменії поширене й критичне ставлення до України через партнерський характер україно-азербайджанських відносин та українську позицію щодо питання Карабаху.

Грузія

Реакція Грузії на російське вторгнення в Україну є суперечливою. Грузинське суспільство посідає консолідовану проукраїнську позицію. Проте політична еліта держави, яка в публічному дискурсі не підтримує дії Росії, на практиці реагує на них неоднозначно. Така ситуація є відображенням внутрішньополітичної боротьби між чинною владою та опозицією в Грузії.

Опозиційні політичні сили демонструють солідарність з Україною. Найактивнішу роль у підтримці нашої держави відіграє Єдиний національний рух (партія прихильників М. Саакашвілі). Правляча партія «Грузинська мрія», засновником якої є мільярдер Бідзіна Іванішвілі, традиційно посідає помірковану позицію у відносинах з Росією. У результаті грузинська влада демонструє м'яку реакцію на російську агресію, яка не відповідає рівню задекларованого україно-грузинського партнерства.

Ключовим напрямом зовнішньої політики Грузії є європейська інтеграція. Грузинське керівництво, яке не ризикує псувати відносини із Заходом та має принципову позицію щодо питання територіальної цілісності держав (оскільки має власний «прецедент» – окупацію Абхазії та Цхінвальського району) в публічній сфері та на дипломатичній арені засуджує дії Москви. Проте воно зволікає з приєднанням до санкцій проти Росії. На думку керівництва держави, це зашкодить економічним інтересам Грузії. До заяв грузинського президента Саломе Зурабішвілі на підтримку санкцій⁸ потрібно ставитися з обережністю, адже ключовою постаттю в грузинській системі державного управління є прем'єр-міністр. Іраклій Гарібашвілі натомість підтвердив, що його держава не запроваджуватиме санкції проти Російської Федерації⁹. Влада Грузії перешкоджає грузинським добровольцям, які готові долучитися до відбиття російської агресії проти України. Також є припущення, що Росія прагне використати Грузію для обминання санкцій¹⁰. Цьому може завдати лише жорстка реакція ЄС.

Зауважимо, що в «Грузинській мрії» є передумови для розколу. Мер Тбілісі Каха Каладзе вже певний час має розбіжності з однопартійцями і готовий відмежуватися від партії. Популярний політик навіть не хотів брати участь в останніх місцевих виборах і погодився на це лише під тиском (можливо, із застосуванням компромату), адже «Грузинській мрії» необхідно було забезпечити перемогу у столиці. Наразі він демонструє більшу солідарність з Україною, ніж інші ключові представники «Грузинської мрії».

⁷Генасамблея ООН усунула росію від участі в Раді з прав людини. *Укрінформ*. 2022. 7 квіт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3451432-genasamblea-oon-usunula-rosiu-vid-ucasti-v-radi-z-prav-ludini.html>

⁸Georgian President: 'Putin probably doesn't know what his endgame is'. *CNN*. 2022. 31 March. URL: <https://edition.cnn.com/videos/tv/2022/03/31/amanpour-salome.cnn>

⁹Garibashvili Makes Controversial Remarks on Ukraine, Again. *Civil.Ge*. 2022. 3 April. URL: <https://civil.ge/archives/483425>

¹⁰Україна чекає від Грузії доказів, що вона не допомагає РФ обходити санкції – Кулеба. *Ліга*. 2022. 5 квіт. URL: <https://news.liga.net/ua/all/news/ukraina-ojidaet-ot-gruzii-dokazatelstv-chno-ona-ne-pomogaet-rf-obhodit-sanktsii?fbclid=IwAR1fXVU0b68rPk25tXLZOMDV6DmlYB82369mwcTgsjj2piH4ZvtdLV7OHBw>